

PAPILDOMOSIOS IR ALTERNATYVIOSIOS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PASLAUGŲ VERTINIMAS

ODETA MAKSVYTIENĖ¹

Klaipėdos universitetas (Lietuva)

ANOTACIJA

Straipsnyje analizuojamas sveikatos priežiūros specialistų požiūris į papildomosios ir alternatyviosios sveikatos priežiūros paslaugas. Nepaisant šių paslaugų teisinio reglamentavimo ir jų taikymo galimybių plėtros Lietuvoje, vis dar stokojama empirinių duomenų, kaip jas vertina patys specialistai. Šios problemos kontekste suformuluotas tyrimo tikslas – įvertinti papildomosios ir alternatyviosios sveikatos priežiūros paslaugas sveikatos priežiūros specialistų požiūriu, atsižvelgiant į jų žinias, asmeninę bei profesinę patirtį, rekomendavimo praktiką. Tyrimas atliktas taikant anketinę apklausą, kurioje dalyvavo 220 sveikatos priežiūros specialistų. Duomenys analizuoti taikant statistinės duomenų analizės metodus. Rezultatai atskleidė, kad specialistų požiūris į šias paslaugas iš esmės teigiamas, ypač vertinant jų taikymo galimybes šalia tradicinio medicininio gydymo. Kartu išryškėjo abejonės dėl paslaugų saugumo, jų prieinamumo ir informacijos pakankamumo. Didelė dalis respondentų pripažino jaučiantys papildomos informacijos poreikį, kad paslaugas galėtų rekomenduoti pacientams. Nustatyta, kad asmeninė paslaugų naudojimo patirtis ir aukštas pasitenkinimo jomis lygis susijęs su dažnesniu šių paslaugų rekomendavimu pacientams.

RAKTINIAI ŽODŽIAI: *papildomoji ir alternatyvioji sveikatos priežiūra (PASP), sveikatos priežiūros specialistai, požiūris, paslaugų vertinimas.*

JEL KLASIFIKACIJA: I10, I12, I18, I19

DOI: <https://doi.org/10.15181/rfds.v48i1.2791>

Įvadas

Šiandieninė sveikatos priežiūros sistema vis sparčiau į savo veiklą integruoja įvairias papildomosios ir alternatyviosios sveikatos priežiūros (toliau – PASP) paslaugas. Pagrįstai manoma, kad ateities medicina integruos skirtingas paradigmas ir bus visa apimanti, taikys kompleksinius gydymo būdus (WHO, 2013; Kreiviniene, Vačikauskienė, 2014). Šios tendencijos atskleidžia vis populiarėjančią holistinį požiūrį į sveikatą, pabrėžiantį kūno, psichikos ir aplinkos tarpusavio sąveiką. 2020 m. priimtas ir 2021 m. liepos 1 d. įsigaliojęs Papildomosios ir alternatyviosios sveikatos priežiūros įstatymas (toliau – PASP įstatymas) Lietuvoje parodė augantį PASP reikšmingumą sveikatos sistemoje, pacientų saugumo užtikrinimo būtinybę ir poreikį reglamentuoti šios srities paslaugas bei specialistų kompetencijas. Šiuo metu Lietuvos švietimo įstaigose būsimiems PASP specialistams yra parengta 14 mokymo programų, iš kurių net 11 vykdomos Klaipėdos universitete (toliau – KU). Valstybinė akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnyba šiuo metu yra išdavusi PASP licencijas daugiau kaip 200-ams fizinių ir daugiau kaip 130-iai juridinių asmenų. Net 46 proc. KU baigusiujų PASP mokymo programas turėjo gydytojo licenciją, kiti – slaugytojai, kineziterapeutai, visuomenės sveikatos priežiūros specialistai. Teisinis PASP reglamentavimas sudarė platesnio šių paslaugų taikymo prielaidas, tačiau kartu išryškino specialistų pasirengimo, žinių ir paslaugų prieinamumo iššūkius. Tyrimai rodo, kad Lietuvos gyventojų PASP paslaugų taikymas (32,9 proc.) viršija Europos vidurkį (25,9 proc.) (Kemppainen ir kt., 2018). Nepaisant augančio susidomėjimo šiomis paslaugomis, jų praktinis taikymas

¹ Odetta Maksvytienė – sveikatos mokslų ir vadybos magistrė, Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakultetas
Moksliniai interesai: papildomosios ir alternatyviosios sveikatos priežiūros vadyba
El. paštas: odeta.maksvytiene@gmail.com
Tel. +370 656 315 99

reikšmingai priklauso nuo sveikatos priežiūros specialistų informuotumo, profesinės bei asmeninės patirties ir požiūrio į PASP paslaugų naudą bei galimas rizikas.

Moksliniuose tyrimuose analizuojami įvairūs PASP paslaugų taikymo aspektai, įskaitant pacientų patirtis, atskirų PASP paslaugų naudojimo paplitimą bei specialistų požiūrį į konkrečias šių paslaugų formas (Kempainen ir kt., 2018; Trumbeckaite ir kt., 2015; Cambaz Kurt, 2023). Tačiau dauguma tyrimų orientuoti į paskiras paslaugas ar konkrečias specialistų grupes. Todėl vis dar stokojama empirinių tyrimų, kurie kompleksiskai atskleistų skirtingų sveikatos priežiūros specialistų požiūrį į PASP paslaugas, jų rekomendavimo praktiką ir sprendimų priėmimą profesinės atsakomybės kontekste.

Problema: nepaisant PASP paslaugų teisinio reglamentavimo ir jų taikymo galimybių plėtros Lietuvoje, vis dar stokojama empirinių duomenų apie tai, kaip šias paslaugas vertina sveikatos priežiūros specialistai.

Sveikatos priežiūros specialistų požiūrio į PASP paslaugas tyrimas yra reikšmingas moksliniu požiūriu, nes jis leidžia geriau suprasti paslaugų rekomendavimo praktiką ir profesinių sprendimų priėmimą sveikatos priežiūros kontekste.

Šio tyrimo objektas yra PASP paslaugų vertinimas sveikatos priežiūros specialistų požiūriu.

Tyrimo tikslas: įvertinti PASP paslaugas sveikatos priežiūros specialistų požiūriu.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, aktualių teisės aktų apžvalga, anketinė apklausa, statistinė duomenų analizė.

Uždaviniai: (1) išanalizuoti sveikatos priežiūros specialistų žinias apie PASP paslaugas; (2) įvertinti sveikatos priežiūros specialistų požiūrį į PASP paslaugas; (3) nustatyti PASP paslaugų rekomendavimo ir naudojimo praktiką profesinėje veikloje; (4) išanalizuoti asmeninės PASP paslaugų naudojimo patirties sąsajas su šių paslaugų vertinimu ir rekomendavimo praktika.

1. Tyrimo teorinis pagrindimas

1.1. Papildomosios ir alternatyviosios sveikatos priežiūros samprata, teisinis reglamentavimas

PASP apibrėžiama kaip įvairių netradicinių metodų ir priemonių visuma, skirta stiprinti ir palaikyti žmogaus sveikatą bei gerinti gyvenimo kokybę (Špokienė, 2012; Kirkutis, 2023). Papildomi sveikatos priežiūros būdai – tai psichologinės, emocinės, fizinės ir dvasinės pagalbos priemonės. Tokios praktikos tradiciškai į dominuojančią sveikatos priežiūros sistemą neintegruotos ir vis dažniau taikomos šalia įprastų medicinos priemonių. Pasaulio sveikatos organizacija (toliau – PSO) pabrėžia tradicinės medicinos svarbą bei jos integravimo į nacionalines sveikatos sistemas būtinybę, užtikrinant saugumą ir teisinį reglamentavimą (WHO, 2013). Lietuvoje PASP įstatymas nustato specialistų ir įstaigų licencijavimo, kompetencijų vertinimo bei paslaugų teikimo reikalavimus, užtikrinančius pacientų saugumą ir paslaugų kokybę (PASP įstatymas, 2020). Oficialiai reglamentuojamų PASP paslaugų grupių ir pogrupių įvairovė rodo, kad PASP apima skirtingo pobūdžio intervencijas – nuo biologinio iki psichosocialinio poveikio. PASP paslaugos Lietuvoje klasifikuojamos pagal jų taikymo pobūdį ir poveikio kryptį, o išsamus šių paslaugų grupių reglamentavimas pateiktas galiojančiuose teisės aktuose (Įsakymas dėl PASP sričių paslaugų grupėms ir (ar) pogrupiams priskiriamų konkrečių paslaugų sąrašo ir jo sudarymo tvarkos aprašo patvirtinimo, 2020).

1.2. Papildomosios ir alternatyviosios sveikatos priežiūros paslaugų nauda ir galimos rizikos

PSO pabrėžia, kad papildomosios, tradicinės, integracinės sveikatos priežiūros paslaugų įtraukimas į sveikatos priežiūros sistemas turi būti grindžiamas mokslo įrodymais, paslaugų saugumu ir aiškiu teisiniu reglamentavimu (WHO, 2025). Literatūroje PASP paslaugos apibūdinamos kaip įvairialypės sveikatos stiprinimo ir palaikymo priemonės, kurių taikymas siejamas su holistiniu požiūriu į žmogų. Pavyzdžiui, esant psichoemocinėms būklėms, stresui, teigiamai veikia *akupunktūra*, *delfinų terapija*, *miško terapija*, *kuksando*, *ajurveda*, *taikomoji kineziologija*, kai kuriais atvejais *kūno aromaterapija*. Šių paslaugų taikymas siejamas su emocinės būklės gerinimu, psichologinės gerovės stiprinimu, streso mažinimu (Armour ir kt., 2019; Cui ir kt., 2024;

Rugevičius ir kt., 2016; Kreiviniene, Rugevičius, 2009; Clifford, 2024; Im ir kt., 2015; Singh, Ernst, 2019). Neurologinių sutrikimų, lėtinio skausmo atvejais literatūroje dažnai aptariama *akupunktūros* bei *hirudoterapijos* nauda, siejama ne tik su skausmo intensyvumo mažinimu, bet ir su gyvenimo kokybės gerinimu (Hosseini ir kt., 2024; Koppelman, 2018). PASP paslaugos taikomos ir raumenų bei kaulų sistemos sutrikimų, reabilitacijos palaikymo kontekste, ypač nugaros ir sąnarių skausmo atvejais, kur minimos *akupunktūros*, *osteopatijos*, *taikomosios kineziologijos* taikymo galimybės (Athab, Alsayigh, 2020; Tamer, 2017). Kasdienių negalavimų, infekcijų, kvėpavimo takų sutrikimų prevencijos kontekste teigiamai veikia *endobiogenika*, *apiterapija*, *fitoterapija*, *kūno aromaterapija*, *miško terapija*. Jų taikymas siejamas su kvėpavimo takų ligų simptomų lengvinimu, infekcijų prevencijos, palaikomojo poveikio kryptimis (Pezantes-Orellana ir kt., 2024; Cambaz Kurt, 2023; He-dayat, Lapraz, 2019). PASP vaidmuo išryškėja uždegiminių procesų, imuninės sistemos stiprinimo kontekste. Šiuo aspektu minimos *kūno aromaterapija*, *fitoterapija*, *apiterapija*, *miško terapija*, *ajurveda*, *endobiogenika*. Jų poveikis siejamas su priešuždegiminėmis, antioksidacinėmis, antimikrobinėmis, imunostimuliuojančiomis savybėmis (Pezantes-Orellana ir kt., 2024; Soni ir kt., 2020, Jitareanu, Caba ir Agoroaei, 2022; Pasupuleti ir kt., 2017; Clifford, 2024). Mitybos ir gyvenimo būdo korekcijos komponentai, geros savijautos palaikymas esant lėtiniams sveikatos sutrikimams neatsiejami nuo *endobiogenikos*, *fitoterapijos*, *ajurvedos* (Singh, Ernst, 2019; Nevardauskaitė-Rudzikienė, 2025). Pažymėtina, kad pateikiamos PASP paslaugų taikymo kryptys sudaro tik nedidelę dalį galimų šių paslaugų taikymo sričių. Šios paslaugos pasižymi tiek holistiniu, tiek ir individualizuotu požiūriu į sveikatą, apimančiu įvairias sveikatos būkles ir individualius poreikius.

Platus PASP paslaugų taikymo krypčių spektras rodo ne tik potencialią naudą, bet ir galimą riziką. Pagrindinės PSO išskiriamos rizikos yra: nekvalifikuotų specialistų teikiamos paslaugos, suklastotų ar nekokybiškų produktų naudojimas, neteisingai nustatyta ar uždelsta diagnozė, klaidinančios informacijos poveikis, nepageidaujami reiškiniai ar nepageidaujama sąveika su įprastiniu medicininu gydymu (WHO, 2013). Pavyzdžiui, akupunktūros taikymas gali būti siejamas su lengvais nepageidaujamais reiškiniais, tokiais kaip skausmas ar kraujavimas, retais atvejais infekcijos ar audinių pažeidimai (Singh, Ernst, 2019). Hirudoterapija gali lemti nekontroliuojamo kraujavimo ar kraujospūdžio sumažėjimo atvejus, ypač esant sąveikai su kraujo krešėjimą slopinančiais vaistais (Curcio, Lloyd, 2020). Be to, pastebėta, kad apiterapijos produktų vartojimas gali lemti alerginių reakcijų riziką ar būti susijęs su galimu produktų užterštumu (Jitareanu, Caba, Agoroaei, 2022).

1.3. Papildomosios ir alternatyviosios sveikatos priežiūros paslaugų taikymo praktika

Moksliniai tyrimai atskleidžia, kad naudojimas PASP paslaugomis ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje nuosekliai auga (Kemppainen ir kt., 2017). Remiantis PSO ataskaita, 88 proc. (170) valstybių narių jau taiko PASP ir pripažįsta jos vaidmenį nacionalinėse sveikatos sistemose (WHO, 2019). Pavyzdžiui, Turkijoje atlikto tyrimo duomenimis, iš 547 apklaustų gydytojų specialistų net 65,3 proc. nurodė savo pacientams taikantys fitoterapiją, kūno aromaterapiją praktikavo 43,3 proc. respondentų. Be to, 75,3 proc. tyrimo dalyvių laikėsi nuomonės, kad fitoterapija turėtų būti integruota į klasikinę mediciną (Cambaz Kurt, 2023). Lietuvoje atliktas tyrimas, kuriame dalyvavo farmacijos bakalauro mokslinį laipsnį turintys asmenys, parodė, kad specialistai teigiamai vertina apiterapiją, kartu jie pabrėžia informacijos trūkumą šioje srityje, dėl ko bičių produktus pacientams rekomenduoja retai (Trumbeckaite ir kt., 2015). Tai leidžia daryti prielaidą, kad PASP paslaugų taikymas ir rekomendavimas praktikoje glaudžiai susijęs su specialistų žiniomis, pasitikėjimu ir pasirengimu šias paslaugas teikti.

2. Tyrimo metodologija

Siekiant įvertinti PASP paslaugas sveikatos priežiūros specialistų požiūriu, atliktas kiekybinis tyrimas, taikant anketinės apklausos metodą. Tyrime dalyvavo asmenys, turintys galiojančią sveikatos priežiūros specialisto licenciją. Duomenys rinkti 2024–2025 m., apklausą vykdant raštu gydymo įstaigose ir elektroniniu būdu. Tyrimo imtis sudaryta apklausiant skirtingose sveikatos priežiūros įstaigose dirbančius bei kitus pavienius sveikatos priežiūros specialistus, sutikusius dalyvauti tyrime. Iš viso apklausoje dalyvavo 220 res-

pondentų. Atsižvelgiant į imties dydį, duomenų rinkimo trukmę bei respondentų profesinę ir demografinę įvairovę, imtis tyrimo tikslui pasiekti ir vyraujančioms specialistų požiūrio tendencijoms atskleisti laikoma pakankama.

Tyrimo instrumentas – autorės sudaryta anketa, apimanti respondentų demografinius ir profesinius duomenis, žinias apie PASP paslaugas, jų taikymo ir rekomendavimo praktiką, bei asmeninę patirtį. Atliekant tyrimą laikytasi šių etikos principų: autonomiškumo; anonimiškumo; konfidencialumo; sąžiningumo (Mocikienė, Drungilienė, Martinkėnas, 2014). Surinkti duomenys apdoroti statistinės analizės metodu, naudojant SPSS programinį paketą. Tyrimui atlikti gautas leidimas iš KU Sveikatos mokslų fakulteto Holistinės medicinos ir reabilitacijos katedros Bioetikos komisijos (bioetikos registro numeris – HMRK-BE-24-18).

3. Tiriamoji dalis

Apklausoje dalyvavo 220 respondentų, iš kurių moterys sudarė 82,7 proc., vyrai – 17,3 proc. Dauguma respondentų priklausė 18–40 metų amžiaus grupei (29,1 proc.). Darbo stažo vidurkis – 20,7 metų. Pagal profesiją didžioji dalis apklaustųjų – bendrosios praktikos slaugytojai (45,9 proc.), kiek mažiau – gydytojai (26,8 proc.), tarp kurių dominavo šeimos ir fizinės medicinos bei reabilitacijos gydytojai. Kineziterapeutai sudarė 17,7 proc., kitų specialybių specialistai – 9,6 proc., įskaitant reabilitacijos specialistus, masažuotojus, akušerius, burnos higienistus, felčerus, medicinos psichologus, vaistininkus. Siekiant surinkti statistiškai reikšmingus duomenis, respondentai suskirstyti į keturias pagrindines grupes: *slaugytojus, gydytojus, kineziterapeutus ir kitus sveikatos priežiūros specialistus*. PASP specialisto licenciją turėjo 7,3 proc. apklaustųjų, 11,8 proc. nurodė planuojantys ją įsigyti ateityje. Dauguma respondentų dirbo viešosiose sveikatos priežiūros įstaigose (80,0 proc.), likusieji – privačiame sektoriuje.

3.1. Žinios apie PASP paslaugas

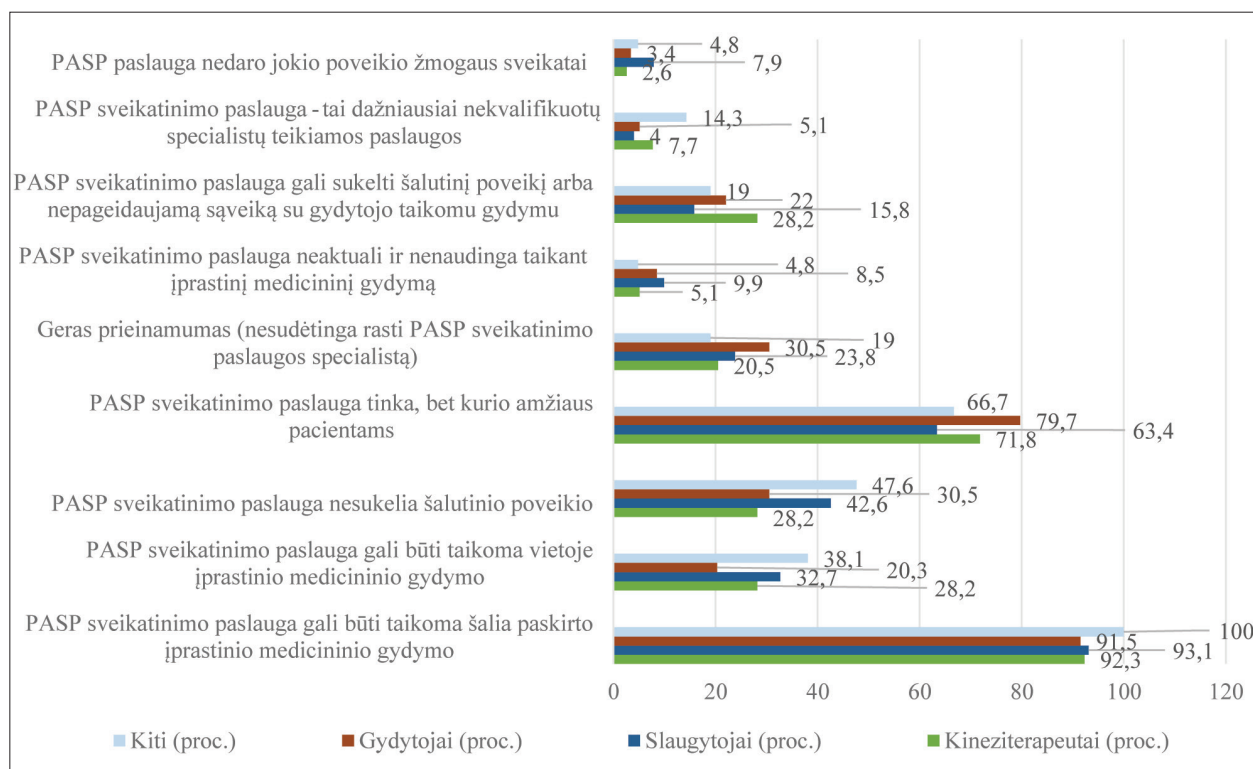
Siekiant įvertinti sveikatos priežiūros specialistų žinias apie PASP paslaugas, buvo pateiktos paslaugų apibrėžtys ir prašoma jas atpažinti. Dažniausiai respondentai atpažino šias PASP paslaugas: delfinų terapiją (75,6 proc.), kūno aromaterapiją (71,6 proc.), hipoterapiją (70,1 proc.), fitoterapiją (67 proc.). Tuo tarpu ženkliai rečiau atpažintos buvo taikomosios kineziologijos (34,5 proc.), osteopatijos (49,2 proc.), endobiogenikos (53,3 proc.) PASP paslaugos. Be to, pastebėta, kad PASP paslaugų atpažinimas tarp profesinių grupių skiriasi. Tai leidžia manyti, kad kasdienė specialistų praktika, jų darbo aplinka bei profesinė patirtis lemia skirtingą PASP paslaugų atpažinimo lygį. Šie skirtumai vertinami ne kaip žinių stoka, bet tai atskleidžia skirtingas profesines kompetencijų ribas bei praktinio taikymo galimybes.

3.2. Teiginių apie PASP sveikatinimo paslaugas vertinimas

Respondentų požiūris į PASP paslaugas vertintas naudojant teiginių skalę. Ji leido išreikšti pritarimą, abejojimą arba nepritarimą pateiktiems teiginiams. Analizė parodė, kad visose respondentų grupėse vyrauja akivaizdžiai palankus požiūris į PASP paslaugų taikymą greta įprastinio medicininio gydymo. Šiam teiginiui pritarė didžioji dalis gydytojų (91,5 proc.), kineziterapeutų (92,3 proc.), slaugytojų (93,1 proc.) ir visi kiti specialistai (100 proc.), kas atskleidžia teigiamą sveikatos priežiūros specialistų požiūrį į PASP paslaugų taikymą klinikinėje praktikoje (žr. 1 pav.).

Vertinant PASP sveikatinimo paslaugų tinkamumą bet kurio amžiaus pacientams, pastebėtas teigiamas, tačiau nevienareikšmis požiūris. Šiam teiginiui dažniausiai pritarė gydytojai (79,7 proc.), kiek mažiau kineziterapeutai (71,8 proc.), kiti specialistai (66,7 proc.) bei slaugytojai (63,4 proc.). Tai leidžia daryti prielaidą, kad specialistų vertinimas šiuo aspektu priklauso nuo profesinės patirties ir kasdienės praktikos (žr. 1 pav.).

Nepaisant palankaus požiūrio į PASP taikymo galimybes, vertinant paskiras respondentų grupes išryškėjo abejonių dėl teikiamų paslaugų saugumo ir prieinamumo. Gydytojai (61,1 proc.) ir slaugytojai (49,5 proc.) abejojo tuo, kad PASP sveikatinimo paslauga nesukelia šalutinio poveikio. Jie kritiškai vertino ir paslau-

1 pav. Bendras sveikatos priežiūros specialistų pritarimas su PASP sveikatinimo paslaugomis susijusiems nurodytiems teiginiams (proc.)

gų prieinamumą. Geru prieinamumu (nesudėtinga surasti PASP sveikatinimo paslaugos specialistą) abejojo slaugytojai (56,4 proc.), gydytojai (52,5 proc.), kiti specialistai (57,1 proc.), kineziterapeutai (46,2 proc.). PASP taikymo galimybės greta tradicinio gydymo vertinamos palankiai. Vis dėlto paslaugų saugumo ir prieinamumo aspektai išlieka reikšmingais veiksniais, kurie formuoja sveikatos priežiūros specialistų požiūrį į šias paslaugas.

3.3. PASP paslaugų rekomendavimas

Tyrimu siekta įvertinti, ar sveikatos priežiūros specialistai rekomenduoja PASP sveikatinimo paslaugas pacientams, bei nustatyti rekomendavimo dažnio skirtumus tarp profesinių grupių. Rezultatai parodė, kad paslaugas dažniau rekomenduoja kiti sveikatos priežiūros specialistai (72,6 proc.), gydytojai (67,8 proc.), kineziterapeutai (61,5 proc.), tuo tarpu slaugytojai tai daro rečiau (40,6 proc.). Galima daryti prielaidą, kad PASP paslaugų rekomendavimas labiau siejamas su specialistų vaidmeniu priimant sprendimus dėl gydymo bei profesine atsakomybe klinikinėje praktikoje.

Analizuojant, ar respondentai rekomenduodami PASP paslaugas kartu teikia informaciją dėl to, kad jas teikia licencijuoti specialistai, nustatyta, jog didžioji dalis pacientų apie tai neinformuoti. Net 63,6 proc. respondentų nurodė neinformuojantys, kad PASP sveikatinimo paslaugas teikia licencijas turintys specialistai. Tik 36,4 proc. respondentų rekomenduodami paslaugas pacientus informuoja, kad jas atlieka licencijuoti specialistai, dažniausiai gydytojai (49,2 proc.), kiti specialistai (47,6 proc.), kiek rečiau slaugytojai (27,7 proc.). Šie rezultatai atskleidžia informavimo praktikų nevienodumą ir rodo poreikį užtikrinti sistemingą informacijos apie PASP paslaugų teikėjų turimą kvalifikaciją sklaidą.

Analizuojant, kokias konkrečias PASP paslaugas specialistai rekomenduoja pacientams, išryškėjo rekomendavimo intensyvumo tendencijos. Bendrai respondentai dažniausiai rekomendavo akupunktūrą

(32,3 proc.), fitoterapiją (25,0 proc.), taikomąją kineziologiją (21,4 proc.), osteopatiją (20,9 proc.), kūno aromaterapiją (20,9 proc.). Minėtos paslaugos pasižymėjo didžiausiu rekomendavimo dažniu ir buvo ypač rekomenduojamos gydytojų bei kitų specialistų grupėse.

Gydytojai dažniausiai savo pacientams rekomenduodavo šias PASP paslaugas: akupunktūrą (47,5 proc.), osteopatiją (44,1 proc.), fitoterapiją (37,3 proc.). Panašios tendencijos fiksuotos ir tarptautiniuose tyrimuose, kuriuose gydytojai dažniausiai rekomenduoja fitoterapiją ir aromaterapiją, kaip papildomas gydymo priemonės (Cambaz Kurt, 2023). Tai rodo didesnę tam tikrų PASP paslaugų taikymo potencialą klinikinėje praktikoje. Rekomenduojamos PASP paslaugos su viena konkrečia medicinos specialybe nesiejamos. Jų rekomendavimas pasiskirsto tarp skirtingų sričių gydytojų, ypač fizinės medicinos ir reabilitacijos, vidaus ligų bei šeimos gydytojų. Taigi PASP paslaugų vertinimui būdingas tarpdisciplininis pobūdis.

Vidutinio rekomendavimo intensyvumo PASP paslaugoms priskiriamos ajurveda (10 proc.), apiterapija (10 proc.), miško terapija (12,7 proc.). Šios paslaugos rekomenduotos rečiau ir nesant dominuojančios specialistų grupės, tai rodo atsargesnę požiūrį į jų rekomendavimą bei praktinį taikymą.

Retai rekomenduojamos šios PASP paslaugos: hirudoterapija (3,6 proc.), kaniterapija (3,6 proc.), endobiogenika (6,8 proc.), delfinų terapija (6,4 proc.), hipoterapija (6,4 proc.) bei kuksando (2,3 proc.). Minėtų paslaugų rekomendavimo dažnis buvo itin mažas visose respondentų grupėse. Galimai šios PASP paslaugos šiuo metu specialistų praktikoje mažiau įsitvirtinusios.

Vykdam tyrimą vertinta, ar sveikatos priežiūros specialistams reikia papildomos informacijos apie PASP sveikatinimo paslaugas, kad galėtų jas rekomenduoti pacientams. Didžioji dalis respondentų (68,9 proc.) nurodė jaučiantys papildomos informacijos poreikį, dažniausiai jį išreiškė gydytojai (79,3 proc.), slaugytojai (69,3 proc.), kiek rečiau – kiti specialistai (66,7 proc.) bei kineziterapeutai (53,8 proc.). Nors specialistai teigiamai vertina paslaugų teikimo galimybes, praktiniam jų rekomendavimui vis dar trūksta sistemingos, patikimos ir profesinei praktikai pritaikytos informacijos. Panašios tendencijos matomos ir ankstesniuose Lietuvoje atliktuose tyrimuose, kuriuose taip pat pabrėžiamas sveikatos priežiūros specialistų poreikis gilinti žinias apie PASP paslaugas (Trumbeckaite ir kt., 2015).

3.4. Asmeninės patirties svarba vertinant ir rekomenduojant PASP paslaugas

Analizuojant asmeninę respondentų patirtį nustatyta, kad per pastaruosius dvejus metus PASP sveikatinimosi paslaugomis naudojosi 32,4 proc. apklaustųjų. Dažniausiai jomis naudojosi kiti sveikatos priežiūros specialistai (57,1 proc.), kiek mažiau – gydytojai (31,0 proc.), slaugytojai (29,7 proc.), kineziterapeutai (28,2 proc.). Apskritai respondentai daugiausia rinkosi fitoterapiją (16 proc.), kūno aromaterapiją (14,2 proc.) bei akupunktūrą (13,2 proc.). Šios paslaugos sutampa su dažniausiai specialistų rekomenduojamomis PASP paslaugomis, tai leidžia daryti prielaidą, kad asmeninė patirtis gali būti susijusi su didesniu pasitikėjimu ir palankesniu šių paslaugų vertinimu. Pastebėta, kad nė vienas iš apklaustųjų nenurodė naudojęs PASP hipoterapijos paslauga, kas gali rodyti ribotą šios paslaugos prieinamumą arba mažą jos taikymo paplitimą. Pažymėtina, kad beveik visi respondentai, asmeniškai naudojęsi PASP sveikatinimo paslaugomis, teigiamai įvertino gautus procedūros rezultatus (97 proc.). Sveikatos priežiūros specialistų asmeninė PASP sveikatinimo paslaugų naudojimo patirtis, aukštas pasitenkinimo gautais rezultatais lygis ir dažnesnis šių paslaugų rekomendavimas pacientams rodo, kad praktinė patirtis ir pasitikėjimas konkrečiomis PASP paslaugomis yra svarbūs veiksniai, formuojantys palankesnę jų vertinimą ir dažnesnį rekomendavimą pacientams.

Išvados ir rekomendacijos

Tyrimė dalyvavo 220 respondentų iš įvairių Lietuvos miestų. Pagal profesiją daugiausia apklaustųjų sudarė bendrosios praktikos slaugytojai ir gydytojai, tarp kurių vyravo šeimos gydytojai. Ši imtis sudarė skirtingų sveikatos priežiūros specialistų PASP paslaugų vertinimo tendencijų atskleidimo prielaidas.

Įvertinus sveikatos priežiūros specialistų žinias apie PASP paslaugas nustatyta, kad jų informuotumas yra nevienodas ir priklauso nuo paslaugų pobūdžio bei profesinės specializacijos. Geriausiai atpažįstami

delfinų terapijos, fitoterapijos, kūno aromaterapijos, hipoterapijos, rečiau – taikomosios kineziologijos, osteopatijos, endobiogenikos PASP paslaugų apibrėžimai.

Tyrimas atskleidė, kad sveikatos priežiūros specialistų požiūris į PASP paslaugas iš esmės yra teigiamas, reikšminga dalis respondentų, ypač gydytojai ir kiti sveikatos priežiūros specialistai, pacientams šias paslaugas rekomenduoja, dažniausiai: akupunktūrą, fitoterapiją, taikomąją kineziologiją. Nustatyta, kad didžioji dalis respondentų tai vertina teigiamai greta įprastinio medicininio gydymo, nors abejoja šių paslaugų prieinamumu ir saugumu. Respondentai nurodė papildomos informacijos apie PASP poreikį rekomendavimo praktikos kontekste trūkumą, ypač gydytojų grupėje. Be to, pastebėta, kad didžioji dalis respondentų pacientų apie tai, kad paslaugas teikia licencijuoti specialistai, neinformuoja. Visa tai leidžia kalbėti apie teikiamų paslaugų saugumo užtikrinimą, informacijos sklaidą ir prieinamumą, kaip pagrindinius sklandžios PASP integracijos veiksnius.

Asmeninės PASP paslaugų naudojimo patirties analizė atskleidė, kad specialistai, kurie naudojami šiomis paslaugomis asmeniškai, jas vertina palankiau ir dažniau rekomenduoja pacientams. Beveik visi respondentai, asmeniškai naudojęsi paslaugomis, jų teikimo rezultatą įvertino teigiamai. Manoma, kad praktinė patirtis ir teigiami naudojimosi ja rezultatai gali būti svarbūs veiksniai, formuojantys palankesnę jų vertinimą sveikatos priežiūros praktikoje.

Tyrimo rezultatai turi tam tikrą apribojimą. Dėl pasiektos tiriamosios imties pobūdžio gauti duomenys leidžia atskleisti vyraujančias specialistų požiūrio tendencijas, tačiau neapima visos populiacijos nuomonės.

Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, rekomenduojama stiprinti sveikatos priežiūros specialistų švietimą PASP srityje, integruojant PASP temas į studijų ir kvalifikacijos tobulinimo programas. Be to, tikslinga skatinti sveikatos priežiūros specialistus informuoti pacientus apie licencijuotus PASP paslaugų teikėjus, akcentuojant specialistų kvalifikacijos ir licencijavimo svarbą, užtikrinant pacientų saugumą. Siekiant didinti PASP paslaugų prieinamumą, rekomenduojama plėtoti centralizuotas informacines sistemas ar oficialius internetinius šaltinius, kurie suteikia prieigą prie licencijuotų PASP paslaugų teikėjų duomenų.

Literatūra

- Armour, M., Smith, C. A., Wang, L. Q., Naidoo, D., Yang, G. Y., MacPherson, H., Lee, M. S., Hay, P. (2019). Acupuncture for Depression: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Journal of Clinical Medicine*. DOI: <https://doi.org/10.3390/jcm8081140>
- Athab, N. A., Alsayigh, H. A. (2020). Rehabilitation of the wrist joint unjury accordance of kinesiology variables. *Journal of Human Sports and Exercise*, 16 (2). DOI: <https://doi.org/10.14198/jhse.2021.16.Proc2.37>
- Bartuškaitė, M., Butkevičienė, E. (2013). Lietuvos gyventojų požiūris į sveikatos priežiūros sistemą ir alternatyviąją mediciną. *Viešoji politika ir administravimas*, 12 (1), 94–107. DOI: <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ppa.12.1.4011>
- Cambaz Kurt, N. (2023). Opinions of Physicians on the Application of Phytoterapy Pediatric Patients: A Survey-Based Cross-Sectional Study. *Med Bull Haseki*, 61, 96–102. DOI: <https://doi.org/10.4274/haseki.galenos.2023.8448>
- Clifford, M. A. (2024). *Miško terapija. Gydanti gamtos galia*. Praktinis miško maudynių vadovas. Vilnius: Alma littera.
- Cui, L., Li, S., Wang, S., Wu, X., Liu, Y., Yu, W., Wang, Y., Tang, Y., Xia, M., Li, B. (2024). Major depressive disorder: hypothesis, mechanism, prevention and treatment. *Signal Transduction and Targeted Therapy*, 9, 30. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41392-024-01738-y>
- Curcio, J., Lloyd, C. M. (2020). Leech me alone! A traumatic hermarthrosis after hirudotherapy. *Cureus*, 12 (2), e6915. DOI: <https://doi.org/10.7759/cureus.6915>
- Hedayat, K. M., Lapraz, J. C. (2019). Chapter 9 – Infectious diseases of the ear, nose, throat, and bronchus. *The Theory of Endobiogeny*, 129–143. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-816908-7.00009-8>
- Hosseini, M., Jadidi, A., Derakhshan Barjoei, M., Salehi, M. (2024). Applications of leech therapy in medicine: a systematic review. *Frontiers in Medicine*. DOI: <https://doi.org/10.3389/fmed.2024.1417041>
- Im, H. J., Kim, Y. J., Kim, H. G., Kim, H. S., Son, Ch. G. (2015). Kouksundo, a traditional Korean mind-body practice, regulates oxidative stress profiles and stress hormones. *Physiology & Behavior*, 141, 9–16. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.physbeh.2014.12.049>
- Jitareanu, A., Caba, I. C., Agoroaei, L. (2022). Toxic risks associated with apitherapy products. *Carpathian journal of food science and technology*. DOI: <https://doi.org/10.34302/crpfjst/2022.14.1.12>
- Kemppainen, L. M., Kemppainen, T. T., Reippainen, J. A., Salmenniemi, S. T., Vuolanto, P. H. (2018). Use of complementary and alternative medicine in Europe: Health-related and sociodemographic determinants. *Scandinavian Journal of Public Health*, 46 (4), 448–455. DOI: <https://doi.org/10.1177/1403494817733869>

- Kirkutis, A., Mockevičienė, D. (2023). *Papildomoji ir alternatyvioji sveikatos priežiūra*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Koppelman, M., H. (2018). Acupuncture: An Overview of Scientific Evidence. *Evidence Based Acupuncture*. https://www.acuwisdom.com/uploads/4/7/4/9/47490827/eba_overview_summary2.pdf
- Kreiviniene, B., Rugevičius, M. (2009). *Delfinų terapija Lietuvos Jūrų muziejuje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Kreiviniene, B., Vaičekauskaitė, R. (2014). Papildomoji ir alternatyvioji medicina Lietuvoje: reglamentavimas ir neįgalius vaikus auginančių šeimų poreikiai. *Visuomenės sveikata, 1*, 11–19.
- Lapraz, J-C., Clemont-Tonnerre. M-L. (2016). *Individualizuota medicina*. Vilnius: Tyto Alba.
- Lietuvos Respublikos Papildomosios ir alternatyviosios sveikatos priežiūros įstatymas. (2020). *TAR*, 2020-01-29, Nr. 2006. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3a4c78c03b6411eabd71c05e81f09716>
- Lietuvos Respublikos sveikatos ministro Įsakymas dėl Papildomosios ir alternatyviosios sveikatos priežiūros sričių paslaugų grupėms ir (ar) pogrupiams priskiriamų konkrečių paslaugų sąrašo ir jo sudarymo tvarkos aprašo patvirtinimo. (2020). *TAR*, 2020-10-06, Nr. V-2199. <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0ef53670095a11ebbedbd456d2fb030d>
- Mockienė, V., Drungilienė, D., Martinkėnas, A. (2014). *Mokslo tiriamųjų darbų rengimo metodologija slaugos bakalau-ro ir magistro programų studentams*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Nevardauskaitė-Rudzikienė, E. (2025). *Skauđa kūnq, gydyk sielq*. Vilnius: Alma littera.
- Pasupuleti, V. R., Sammugam, L., Ramesh, N., Gan, S. H. (2017) Honey, Propolis, and Royal Jelly: A Comprehensive Review of Their Biological Actions and Health Benefits. *Oxidative Medicine and Cellular Longevity*, Article ID 1259510, 21 pages. DOI: <https://doi.org/10.1155/2017/1259510>
- Pezentes-Orellana, C., Bermudez, F. G., De la Cruz, C. M., Montalvo, J. L., Orellana-Manzano, A. (2020). Essential oils: a systematic review on revolutionizing health, nutrition, and omics for well-being. *Frontiers in Medicine*, 1–17. DOI: <https://doi.org/10.3389/fmed.2024.1337785>
- Rugevičius, M., Sąlyga, J., Kreiviniene B., Bortkevičiūtė, L. B. (2016). Delfinų terapijos ilgalaikio efekto vertinimas: tėvų apklausos duomenys. *Sveikatos mokslai*, 26 (6), 138–143.
- Singh, S., Ernst, E. (2019). *Alternatyvioji medicina. Mitai ir tiesa*. Vilnius: Alma littera.
- Soni, V. K., Mehta, A., Ratre, Y. K., Tiwari, A. K., Amit, A., Singh, R. P., Sonkar, S. Ch., Chaturvedi, N., Shukla, D., Vishvakarma, N. K. (2020). Curcumin, a traditional spice component, can hold the promise against COVID-19? *European Journal of Pharmacology*, 886, 1–10. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ejphar.2020.173551>.
- Špokienė, I. (2012). Papildomosios ir alternatyviosios (netradicinės) medicinos paslaugų teisinis reguliavimas: dabartis ir perspektyvos. *Socialinių mokslų studijos*, 4 (2), 621–644.
- Tamer, S., Oz, M., Ulger, O. (2017). The effect of visceral osteopathic manual therapy applications on pain, quality of life and function in patients with chronic nonspecific low back pain. *Journal of Back and Musculoskeletal Rehabilitation*, 30, 419–425.
- Trumbeckaitė, S., Dauksienė, J., Bernatoniene, J., Janulis, V. (2015). Knowledge, Attitudes, and Usage of Apitherapy for Disease Prevention and Treatment among Undergraduate Pharmacy Students in Lithuania. *Evidence Based Complementary and Alternative Medicine*, Article ID 172502, 9 pages. DOI: <http://dx.doi.org/10.1155/2015/172502>
- World Health Organization. (2013). *Traditional medicine strategy: 2014–2023*. <https://www.who.int/publications/item/9789241506096>
- World Health Organization. (2019). *Global report on traditional and complementary medicine*. <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/a5de1ce2-b5c1-4c5d-b529-339bc5c47e24/content>
- World Health Organization. (2025). *Global traditional medicine strategy 2025–2034* <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/cf37a4ad-4d27-4244-a7ee-001de39841ee/content>

THE EVALUATION OF COMPLEMENTARY AND ALTERNATIVE HEALTHCARE SERVICES

ODETA MAKSUVYTIENĖ
Klaipėda University (Lithuania)

Summary

Today's medicine is increasingly turning to therapies that were practised centuries ago. Researchers have suggested that the medicine of the future will integrate different paradigms, become more holistic, and apply complex treatment methods, taking into account the human being as an integrated system (Kreivinienė, Vačikauskienė, 2014; WHO, 2013). The attitudes of healthcare professionals toward complementary and alternative healthcare (CAHC) play a significant role. Their knowledge and professional and personal experience influence both the recommendation of services and the formation of a general perspective on CAHC.

This article analyses the attitudes of healthcare professionals towards CAHC services, based on their experiences, beliefs, and their recommendations of CAHC services. The survey was carried out by distributing questionnaires, and involved 220 healthcare professionals from various healthcare institutions in Lithuania.

The assessment of the knowledge of healthcare professionals revealed that their level of awareness of CAHC services is not equal, and depends on the nature of the services and professional specialisation. The most frequently recognised CAHC service definitions were dolphin therapy, phytotherapy, body aromatherapy and hippotherapy, while the definitions of applied kinesiology, osteopathy and endobiogenics were recognised less frequently. The results indicate that healthcare professionals generally have a positive attitude towards CAHC services, particularly regarding their application alongside conventional medical treatment. However, concerns were expressed regarding service safety, accessibility and sufficiency. They expressed an interest in learning more about CAHC services in order to be able to recommend the services to patients. The majority of respondents who personally used CAHC services evaluated the results positively. Practical experience and positive user experience are the main criteria that shape a more positive evaluation of CAHC services in clinical practice.

KEY WORDS: *complementary and alternative healthcare (CAHC), healthcare professionals, attitudes, service evaluation.*

JEL CODES: I10, I12, I18, I19.

Gauta: 2025.12.30

Priimta: 2026.01.30

Pasirašyta spaudai: 2026.02.12